

KELETI ZÁRÁS

CSABA
LÁSZLÓ

A KORMÁNY ARRÁ JÁTSZIK,
HOGY AZ EMBEREK CSAK
A VÁLASZTÁS UTÁN
ÉRZÉKELJÉK A BAJT

MINDEN KORÁBBINÁL NAGYOBB SZÜKSÉGE LESZ MAGYARORSZÁGNAK AZ EURÓPAI UNIÓS FORRÁSOKRA, NEM CSAK EGY ESETLEGESEN ELHÚZÓDÓ HÁBORÚ MIATT, HANEM A KÖLTSÉGVETÉS HELYZETE ÉS A SZÁGULDÓ INFLÁCIÓ MEGFÉKEZÉSE ÉRDEKÉBEN IS. HA A KORMÁNY TENNE NÉHÁNY OLYAN LÉPÉST, AMELY A JOGÁLLAMISÁGOT ERŐSÍTENÉ, KÖNNYEN ELÉRHETNÉ, HOGY ELINDULJANAK AZ ORSZÁGBA A VISSZATARTOTT FORRÁSOK. CSABA LÁSZLÓ KÖZGAZDÁSZ, A CEU PROFESSZORA SZERINT EZZEL CSAK AZ A NEHÉZSÉG, HOGY ORBÁN VIKTOR NEM AKAR MÉG CSAK SZIMBOLIKUS ENGEDMÉNYEKET SEM TENNI. MINT AHOGYAN A PÁVATÁNCAL IS KÉPTELEN LEÁLLNI, PEDIG MOST VÁLASZTANIA KELL KELET ÉS NYUGAT KÖZÖTT.

Mit jelent a magyar gazdaságra nézve, hogy a 400 forintos lélektani határt is átlépte az euró/forint árfolyam?

Ez egy nagyjából 10 százalékos gyengülést jelent a háború kitérése óta. Ennél nagyobb zuhanás is történhetett volna. Úgy látom, bár a Magyar Nemzeti Banknak valójában nincs inflációs- vagy árfolyamcélja, de elkezdett beavatkozni, s a legutóbbi alapkamatemelés már jelentősnek mondható. Az elmúlt időszakban egy szuperlaza monetáris politika volt

jellemző, mondván, a forintárfolyam nem is annyira fontos, csupán egy matematikai mutató. Aztán elkezdődött a kijózanodás az energiaárak emelkedésével, az USA nagy költséges programjával, a koronavírus-járvánnyal, a hazai nagy állami költségekkel. A folyamatok egyirányú kockázatokat hoztak: gyengítették a forintot. A háború csak az utolsó csepp a pohárban. Egyelőre nincs összeomlás, de a lejtmenetnek még nincs vége. A Magyar Nemzeti Bank két dolgot tehet, vagy elengedi az árfolyamot és kivárja, hogy magától visszapattanjon, vagy kamatot emel. Nem hiszem, hogy hagyják bedőlni a forintot. Emiatt további kamatemelések következhetnek, amik komoly gondokat okozhatnak azoknak, akik eladósodtak. Nem mondom, hogy akkora a baj, mint a

Fotó / Bazánth Ivola

devizahitelezés idején, de sokak élete nagyon megnehezedik majd azzal, hogy megnőnek a törlesztőrészek. Emiatt a veszély miatt lehet az, hogy a jegybank nem túl lelkesen halad a kamatemelési úton, holott nincs más választása.

Mit lehet még bevetni az árfolyam elszabadulása ellen?

Jó lenne megegyezni az Európai Unióval, ha Magyarország már úgyszólván beállt az Oroszország elleni szankciók, a közös külpolitika, a közös védelmi politika mögé. Lehetne tenni néhány olyan engedményt, például a bíróságok, a sajtófelügyelet vagy a felsőoktatás esetében, amelyek anélkül hoznának a jogállamisági feltételek megteremtésében előrelépést, hogy bedöntenék a Nemzeti Együttműködés Rendszerét. Akkor Magyarország hozzájárulhatna az uniós pénzekhez és nem kellene a piacról forrást szereznie. Biztosítva lenne az ország finanszírozhatósága és az árfolyamot is megfelelő szinten lehetne tartani. Egyelőre nem látom, hogy a kormány engedményeket akarna tenni, habár mindig is az volt a gyakorlat, hogy elmennek a falig, de végül nem csapódnak neki.

Az oroszokkal és az ukránokkal folytatott külkereskedelem elakadása, kiesése, mennyire viselheti meg a magyar gazdaságot?

Nem jelentősen, ugyanis ezek az államok nincsenek Magyarország legfontosabb kereskedelmi partnerei között. Azok mind Nyugat-Európában vannak. A keleti nyitás, amiről évek óta beszél a kormány, nem valósult meg. Ami Oroszországot illeti, nehezen tudom elképzelni, hogy ne akarnak eladni a földgázt, már csak azért is, mert nem tudják hol tárolni. Szükségük van pénzre a háborúhoz, hiszen be vannak fagyasztva az orosz banki követelések, a SWIFT nemzetközi bankrendszerből ki vannak zárva, nem tudják eladni az orosz államkötvényeket sem. Szerintem az orosz olaj-, a földgáz- és a villamosenergia-export, hacsak nem robbantják fel a vezetékeket, működni fog.

Ezeket a területeket nem érintik a szankciók?

Nem. Kivették a szankcióval sújtott témák közül. Ennek ellenére Putyin elnök és Oroszország ebből a háborúból nem tud jól kijönni, se gazdaságilag, se politikailag.

És Magyarország? Rengeteg cég jelentette, hogy kivonul Oroszországból, illetve Ukrajnában sem biztonságos most a termelés. Az nem lehet, hogy az ott lévő nemzetközi vállalatok kicsit nyugatabbra jönnek és Magyarországot választják?

Oroszországból biztos, hogy nem jön ide senki. Ott kétfajta beruházás létezik, az egyik típus a nyersanyagsektorban van, a másikat pedig a belső piac ellátására szakosodott cégek alkotják, amelyek fogyasztási cikket és szolgáltatásokat árulnak. Ukrajnában a külföldi befektetések az elmúlt években határozottan, de egyirányúan csökkenőben voltak,

a háborút megelőzően megfelelődtek a politikai bizonytalanság, a jogbizonytalanság, s általában véve minden olyasmi miatt, ami elbizonytalanítja a befektetőket. Ráadásul, Ukrajnában sok rablójellegű befektetés van, például kiveszik a földből az olajat, a vasércet, és elviszik. Ezeknek sincs itt helyük.

Mennyire rendeződnek át a világban a hatalmi erőviszonyok és az mit jelent Magyarországnak?

Nagyon erőteljesen. Az amerikai hegemonia minden korábbinál erősebb lesz, a pénzügyektől kezdve a technológiáig. És a kihívó nem Oroszország, hanem Kína, amely a mesterséges intelligenciában, a hadiipari fejlesztésekben, a repülőgépipar és a légi hadviselés terén, hihetetlen módon előre tört. Az elmúlt tíz évben a kínai katonai költségvetés meg-tízszereződött, elképesztő fegyvereket fejlesztettek ki. A világ tele van grasszáló kínai cégekkel, amelyek esetén nem igazán válik el a magántulajdon az államtól, így aztán egybefolyanak a politikai, a gazdasági és a hírszerzési szempontok. Ráadásul Kína az Új

Selyemút kezdeményezéssel határozottan megfogalmazta, hogyan képzei el a szerepét a világban, s ezt nem is titkolja. Putyin részéről ez a háború egy kétségbeesett kísérlet, hogy felhívja magára a figyelmet, de elkésett, mások között zajlik a verseny.

És hogyan alakul az Európai Unió helyzete? Elhangzottak olyan kijelentések, meghatározó politikusoktól, miszerint az EU vagy helytáll és összetart, vagy széthullik.

Egyetértek, stratégiailag így van, és azt hinném, hogy az Európai Unió összetartásának erősítése mellett nagyon sokféle érv szól a háborútól függetlenül is, de a háború nagyon megfoghatóvá, sőt megkerülhetetlenné tette ezt a kihívást. Németországban, Franciaországban vagy Olaszországban is szembeűnővé vált, hogy az európai egység számukra hátrországot, sőt az egyetlen kibontakozási lehetőséget jelent. Emiatt most megteszik azokat a lépéseket, amelyekről mindig ódzkodtak. Ahogy a 2008-2009-es válságot követően létrejött a költségvetési- és bankunió, illetve a közös bankszanálási mechanizmus, most az élet minden területén, beleértve a védelempolitikát is, össze kell tartaniuk. Legfontosabb lépés nyilván a tőkepiaci unió lenne. Hogy ugyanolyan szabályok szerint lehessen befektetni mind a 27 országban, hogy át lehessen vinni a nyugdíjakat, a hosszú távú befekteté-

seket. Ezzel új befektetési lehetőségek nyílnának meg, felszabadulna egy csomó pénz a gazdaságfejlesztés számára. Ez tipikusan olyan terület, ahol lehetne, sőt már kellett is volna előre menni, de mégsem mentek előre az elmúlt években. És minél inkább úgy van, amit az előbb mondtam, hogy az amerikaiak kelet felé néznek, ami Kínát jelenti számukra, az európaiaknak annál inkább a saját lábukra kell állniuk. Közgazdasági közhely, de ez a válság haszna.

Ez mit jelent?

A válságnak van az a hozadéka, ami ráébreszti a szereplőket, hogy a dolgok nem mehetnek így tovább, és akkor esetleg tényleg meglépnek olyasmiket, akiket megléphettek volna öt vagy tíz évvel korábban is. Az európai projekt, amely az elmúlt években gyenge lendülettel működött, most új löketet kap. Mindenki érzi, hogy egyedül nem megy. Csak együtt megy.

És gazdaságilag tud erősödni az EU? Jelentősebb szereplő tud lenni a világgazdaságban?

Az Európai Uniónak van egy nagyon teljesítőképes gazdasága, ami, abban az esetben, ha kellőképpen engedik működni, nagy teljesítményekre képes. Ez kezdődik a mezőgazdaságnál, ahol az elmúlt 30 év alatt a háromszorosára nőtt a termelékenység, és befejeződik a felsőoktatásnál, hiszen már most is vannak igazán színvonalas, jó európai egyetemek. A Financial Timesnak van az a bizonyos listája a világ egyetemeiről, s mellette van egy másik, amely az üzleti iskolákat rangsorolja. Utóbbin az első tizből öt vagy hat francia, nemzetközi tanári karral, ahol van kínai, amerikai, angol, magyar és mindenféle egyéb nemzetiségű oktató. Az európai együttműködés kibontakoztatása egy sor területen magától értetődő.

Hogy ebből Magyarország is jól jöjjön ki, Orbán Viktornak abba kellene hagynia a pávatáncot. Abba tudja hagyni?

Nagyon meg lennék lepődve, ha igen. Nem akarok rossz párhuzamot vonni, de Putyinnal is az van, hogy él benne egy világkép, amelyben önmagát oroszlánként képzei el, azt gondolja magáról, hogy ő II. Sándor, aki kiterjeszti a birodalmát. Orbán Viktor is hasonlóképpen van, csak éppen ő Bethlen Gábornak képzei magát, aki két birodalom között egyensúlyoz, és valahogy megtalálja azokat a külön utakat, amelyek az általa vezetett országnak a legjobbak. Ezek a világképek nehezen változtathatók meg. Miközben nem akarom lesöpörni az asztalról azt, amit sokan mondanak, és egyet is értek velem, vagyis a pávatáncot abba kellene hagyni, mert jó lenne a nemzetnek, ha kiderülne, hogy kikötöttünk a nyugati parton. De hogy ő ezt elfogadná, hogy ő kimozdulna ebből a világképből, azt nehezen hiszem. A legutóbbi országértékelő beszédében pontosan olyan kettősbeszédet folytatott, mint korábban. Ha figyelünk, a háború kitörése óta is ugyanez van. Amikor jött Franciaország egy szankciós javaslattal, a magyar kormány azonnal azt

mondta, hogy szankcióval semmit sem lehet elérni. Aztán beállt a sorba és támogatta. Ha engem kérdeznék, akkor én azt javasolnám neki, hogy hagyja abba, mert azon nem veszt semmit, csak nyerni tud. Dolgozni kellene az ország hitelességén, beleértve az ő hitelességének helyreállítását, de ezt most nem érzem reálisnak.

Elképesztő mértékű a drágulás Magyarországon. Erről viszonylag keveset lehet hallani, még az ellenzék részéről is.

Ráadásul ez az infláció le van törve. Engem teljesen meglepett, hogy a miniszterelnök a kamarai beszédben elmondta, hogy úgy nyolc és fél százalék az infláció, s ha hagynák és nem lenne ilyen-olyan ármegkötés, akkor tizenegy lenne. Nem látom a gazdaságban azt, hogy milyen erők húznák le az inflációt két-három százalékos szintre. Ami miatt nem hallatszik az elégedetlenség, az a sok célzott juttatás, osztogatás, amit a lakosságra önt a kormány. Egyetértek azzal, hogy az infláció rendkívüli veszély, de szerintem utólag fog realizálódni az emberekben, meglehet, csak azután, hogy behúzták az x-et a rubrikába.

Napi szinten járok vásárolni, és azt látom, hogy egyre több az üres polc a boltokban. A drogériában feleannyi fogkrémfajta kapható, mint korábban, az élelmiszerboltokban üresen állnak a boros polcok, nincs olasz tészta, csak magyar, s hosszasan tudnám sorolni. Egyre kisebb a választék, amihez viszont egyre drágábban lehet hozzájutni. Ez azért beszédes lehet sokaknak, nem?

Ez az ármegkötés velejárója. S ha mellette emelkednek az árak, akkor a két folyamat erősíti egymást. Én aggódnék, de miután most jöttek meg, illetve érkeznek az egyszeri pénzek, a 13. havi nyugdíj, az adóvisszatérítés, a jutalmak, azt gondolom, hogy egyelőre többen vannak, akik nem figyelnek oda ezekre az egyébként meghatározóan fontos, intő jelekre, mint akik figyelnek. Sokan a legkevésbé sem gondolkoznak úgy, ahogy a közgazdasági elméletekben feltételezzük, és nem nagyon jellemzők az előretételező, racionális várakozások, holott nyilvánvaló, ha a kormány elkezd pénzt osztani, akkor csak idő kérdése, hogy az adókat hozzá emelje. Összességében az a fajta elégedetlenség, amely a korábbi időszakokban mindig megvolt, és az aktuális kormány ellen fordította a választópolgárokat, most vagy nincs, vagy sokkal kisebb.

Átmenetileg, amíg tart a pénz.

A bazi nagy görög lagzinak is vége van egyszer, de amíg tart, nem gondolunk arra, hogy tényleg vége lesz. Szerintem a kormány kimondottan kiszámított módon arra játszik, hogy az emberek nem érzékelik a bajt, s amikor már fogják, addigra megvolt a választás.

Fotó / Bazánth Ivola